

Nr 381.

Godkänd av första kammaren den 1 juni 1937.

Godkänd av andra kammaren den 1 juni 1937.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av väckta motioner om tillvaratagande av den i järnmalmsavfall befintliga apatiten m. m.

(Statsutskottets utlåtande nr 142.)

Till KONUNGEN.

I två motioner, I: 161 och II: 299, har hemställts, att riksdagen, i anledning därav att till räntefria lån för viss extra gråbergsbrytning i Kiirunavaara senast år 1934 beviljade anslag, av vars till 1,055,000 kronor uppgående behållning 1935 års riksdag i skrivelse nr 370 medgivit Kungl. Maj:t att på sätt, som befinnes lämpligt, få disponera till bekostande eller understödjande av i de samma år väckta motionerna I: 345 och II: 630 angivna arbetsföretag och malmförädlingsförsök, som avsåge ett bättre och ökat utnyttjande av vid malmbrytningen i Gällivare malmfält fallande varpmalm och malmmull samt därmed följande apatit, numera är helt förbrukat för gråbergsbrytningen i Kiirunavaara, i stället ville medgiva Kungl. Maj:t att för nämnda malmförädlingsförsök m. m. få disponera högst en miljon kronor av under 1936 av Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag inbetalda royalty-skuld å 26,495,969 kronor 25 öre eller, om detta medför budgetära svårigheter, av för 1937/1938 beräknade 13.5 miljoner kronor i royalty från bolaget.

Över motionerna har kommerskollegium den 22 april 1937 avgivit utlåtande, vid vilket fogats yttranden av jernkontoret och Sveriges kemiska industrikontor.

Vid 1935 års riksdag yrkades i väckta motioner rätt att för vissa malmförädlingsförsök m. m. disponera beräknad behållning å det av 1934 års riksdag

för gråbergsbrytning i Kiirunavaara beviljade reservationsanslaget av 2,000,000 kronor. Under förutsättning att vederbörande intressenter inkommo med framställning i ämnet medgav riksdagen, att uppkommande reservation finge av Kungl. Maj:t disponeras för de åtgärder, som efter verkställd utredning befundes för ändamålet erforderliga. Någon reservation å anslaget uppkom emellertid icke. Sedan därefter vid 1936 års riksdag motionsvis hemställts, att för ifrågavarande malmförädlingsförsök i stället måtte få disponeras inflytande amorteringar å från anslaget utlämnade räntefria lån, uttalade statsutskottet, att utskottet av principiella skäl ej ansåg sig böra tillstyrka ett dylikt förfaringsätt. Utskottet förutsatte emellertid, att Kungl. Maj:t hade sin uppmärksamhet riktad på det i motionerna berörda spörsmålet och vidtog de åtgärder, som befundes påkallade.

Såsom av utredningen framgår, användes numera årligen cirka 20,000 ton importerat utländskt apatitkoncentrat jämte importerad råfosfat som råvara för den svenska superfosfattillverkningen. Vid det för några år sedan anlagda apatitanrikningsverket i Grängesberg utvinnes ur avfallet från järnmalmsanrikningen apatitlik, som provats vid superfosfattillverkning med gynnsamt resultat, men i huvudsak torde användas, efter hopsintring med malmmull från Grängesberg, som råvara för Domnarvets thomasjärntillverkning, varigenom förutsättningar torde ha skapats för startande av den planerade stora tillverkningen av såväl tunnplåt som grova skeppsplåtar, ävensom för en kraftigt ökad thomasfosfatproduktion vid Domnarvet. Beträffande tillvaratagandet av de stora mängder apatit, som fortfarande borttrinna med det omagnetiska avfallet från järnmalmsanrikningen vid de norrländska malmfälten, lär man däremot ännu ej hava kommit längre än till vissa försök i mindre skala. För tillvaratagande och nyttiggörande för framtiden av dessa för vår folkförsörjning så betydelsefulla råvaror även vid Gällivare malmfälts anrikningsverk yrkas i nu föreliggande motioner anvisande av medel — förslagsvis att utgå av under 1936 influtna eller för budgetåret 1937/1938 beräknade royaltyavgifter från Loussavaara—Kiirunavaara aktiebolag till staten å tillsammans cirka 40 miljoner kronor — högst en miljon kronor, att av Kungl. Maj:t efter prövning disponeras för bekostande av i riksdagens skrivelse nr 370 av år 1935 angivna malmförädlingsförsök m. m., åsyftande ett ökat utnyttjande av vid malmbrytningen i Gällivare malmfält fallande varpmalm och malmmull samt därmed följande apatit. För den händelse därvid i första hand nödiga försök i större skala utfalla gynnsamt, är det givetvis önskvärt, att försöksanläggningen utan dröjsmål utvidgas så pass, att hela avfallskvantiteten från järnmalmsanrikningsverket kan direkt behandlas i flotationsverket och fortsatta apatitförluster undvikas, varigenom erhålles första början till ett synnerligen värdefullt reservlager, som kommer väl till pass vid eventuella importsvårigheter för råfosfat, och som är behöfligt även som råmaterial för anställande av försök i större skala med fosfatframställning enligt de metoder, som befinnas värda sådana försök.

Det är nämligen att förutse, att vid krig eller annan importavspärrning

den svenska apatiten kan bliva av stort värde för den inhemska fabrikationen av gödselmedel. Frågan om möjligheterna att framställa ett dylikt lämpligt svenskt apatitkoncentrat är alltså av betydelse för krigsberedskapen, och utexperimenteringen av någon lämplig praktisk metod härför torde, såsom av den införskaffade utredningen framgår, förtjäna statens stöd.

Ett par av de i kemiska industrikontorets utlåtande omnämnda fosfattillverkningsmetoderna, Wiborgs metod och Dillners metod, förutsätta kali- eller natronhaltiga uppslutningsmedel, varvid skulle erhållas ett synnerligen värdefullt konstgödselmedel, innehållande såväl nämnda ämnen som apatitens fosforsyra i citratlöslig form. Riksdagen anser sig i detta sammanhang böra erinra, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t, nr 355 den 19 juni 1936, förklarar sig till fullo beakta de synpunkter, som anförts i en vid nämnda års riksdag väckt motion, nr I:438, nämligen att då pågående undersökningar rörande möjligheterna att framställa kalisalter ur inhemska kalirika bergarter borde snarast möjligt fullföljas beträffande de för ändamålet bäst artade och lämpligast belägna bergarterna i vårt land, även om den s. k. Lysekilsgraniten, som då var föremål för undersökning, skulle visa sig hålla för litet kali för att kunna giva ett ekonomiskt gynnsamt resultat. Enligt uppgifter i föreliggande motioner finnas även i Norrbottens län lämpligt belägna och mycket kalirika bergarter, såväl omedelbart intill vissa av malmerna i Gällivare malmfält som i kustlandet inom Luleå, Råneå och Kalix socknar, där ett större antal fyndigheter av kalifältspat förekomma, vilka torde kunna lämna goda uppslutningsmedel för apatiten.

Riksdagen har ansett sig böra göra framställning om frågans utredning. Närmast torde därvid böra utrönas möjligheterna för att anställa praktiska försök med framställning av ett för tillverkning av gödningsämnen lämpligt svenskt apatitkoncentrat samt kostnaderna därför vid industriell drift. För anställande av dessa försök och, vid gynnsamt utfall av desamma, för utvidgande av försöksverket till en kapacitet, som motsvarar den vid full drift av järnmalmsanrikningsverket erhållna mängden av omagnetiskt avfall, skulle enligt gjorda kalkyler åtgå ungefär 150,000 kronor. Med en begränsning av det i motionerna begärda anslaget till 300,000 kronor skulle dels dessa kostnader bliva täckta, dels därutöver tillräckliga medel finnas för drift av apatitflotationsverket till slutet av nästa budgetår, ävensom för under samma budgetår förekommande försök med de olika fosfattillverkningsmetoder, som befinnas värda en mera ingående undersökning och som kunna använda inhemska uppslutningsmedel. Ävenså torde medel åtgå för nödiga undersökningar av tillgången på sådana apatitrika skarnbergarter och malmer, som, utan att malmexportintresset lider intrång, kunna med fördel användas som råvara för apatitanrikningsverket i sådan utsträckning, som kräves för tillgodoseende av största möjliga del av landets årsbehov av fosfater även vid en flerårig avstängning av tillförsel utifrån av råfosfat.

Under återopande av vad sålunda anförts får riksdagen *dels* hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande betingelserna för tillverkning av fosfor- syrehaltiga gödningsämnen med svensk apatit som råvara, *dels ock* anmäla,

att riksdagen för härav föranledda arbetsföretag och malmförädlingsförsök anvisat ett anslag av 300,000 kronor, att utgå av statens royaltynkomster från Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag för malmbrytningen vid bolagets lappländska malmfält.

Stockholm den 1 juni 1937.

Med undersätlig vördnad.
